

Współczesna dama, współczesny dżentelmen na wyższej uczelni

Die moderne Dame, der moderne Gentleman an der Hochschule

Das akademische Milieu ist ein Ort, wo die zukünftigen Eliten eines Landes ausgebildet werden. Umso relevanter scheint es zu untersuchen, welche Höflichkeitstrends im täglichen Verhalten der Studenten man heutzutage an Hochschulen in Polen beobachten kann. Das Ziel der Beitrags ist es den Versuch zu unternehmen die Frage zu beantworten, wie die gegenwärtigen Höflichkeitserwartungen der Studenten gegenüber ihrer Kollegen des anderen Geschlechts aussehen und die geschlechtsspezifischen Höflichkeitsnormen im akademischen Milieu zu reflektieren.

Schlüsselwörter: weibliche und männliche Höflichkeit, studentische Höflichkeit, die moderne Dame, der moderne Gentleman.

The Modern Lady, the Modern Gentleman at the Academy

The academic environment is a place, where the future elites of a country are educated. All the more significant is to research, which trends in politeness are to be observed at universities in Poland. The aim of the article is to try to find an answer to the question, what are the students today's expectations concerning courtesies towards their colleges of the opposite sex as well as to reflect the male and female politeness standards at the academy.

Keywords: male and female politeness, students politeness, the modern lady, the modern gentleman.

Author: Barbara Maj-Malinowska, Jan Kochanowski University in Kielce, ul. Żeromskiego 5, 25-369 Kielce, Poland, e-mail: bmm@scjo.pl

1. Uwagi wstępne

Studiujący obecnie młodzi Polacy to przyszłe elity naszego kraju. Osoby, które będą stanowić intelektualnie najwyższą warstwę w swoim państwie wraz z uzyskaniem dyplomu przyjmują na siebie odpowiedzialność m. in. za kształt obowiązujących norm grzecznościowych, ponieważ jako absolwenci wyższych uczelni stają się oni grupą wzorotwórczą w tym zakresie. Nasuwającym się w tym miejscu pytaniem jest kwestia, czy studiujący młodzi ludzie zdają sobie sprawę z tej odpowiedzialności. Czy ubiegając się o tytuł magistra lub magistra inżyniera aspirują oni również do tytułu współczesnej damy lub dżentelmena? Czy dzisiejsi studenci rozróżniają jeszcze w ogóle tradycyjnie męskie i kobiece wzorce zachowań grzecznościowych, będące częścią kulturowej tożsamości poprzednich pokoleń? Czego oczekują w zakresie przestrzegania norm grzecznościowych studentki od swoich kolegów? Które zachowania koleżanek uznawane są za pożądane lub niepożądane przez studentów? Celem niniejszej analizy jest próba

odpowiedzi na postawione powyżej pytania oraz zastanowienia się nad bieżącą postacią norm grzecznościowych, które są praktykowane i utrwalane przez młode pokolenie Polaków w środowisku akademickim.

Materiał badawczy stanowią ankiety przeprowadzone wśród studentów Politechniki Świętokrzyskiej w Kielcach w roku akademickim 2017/2018.

2. Współczesne powinności grzecznościowe dam i dżentelmenów

Być współczesną damą czy dżentelmenem nie jest rzeczą łatwą. Dorastający obecnie młodzi ludzie w Polsce, których zamiarem jest kontynuowanie edukacji na studiach wyższych, wychowują się w zupełnie innych warunkach niż ich rówieśnicy sto lat wcześniej. Dzisiejsze rodziny prowadzą znacznie mniej ożywione życie towarzyskie, ograniczone w dużej mierze do uroczystych, np. świątecznych czy weselnych spotkań rodzinnych. Rodzice czy opiekunowie to najczęściej osoby pracujące, nierzadko łączące etaty w dwóch różnych miejscach pracy, by sprostać potrzebom materialnym rodziny. Niewiele czasu pozostaje na przekazywanie wzorców zachowań grzecznościowych, które są coraz rzadziej powszechnie praktykowane. Rodzice i opiekunowie z braku czasu, umiejętności lub możliwości próbują oglądać się w kwestiach wychowawczych i grzecznościowych na instytucje edukacyjne. Środowiska nauczycielskie odpierają jednak argumenty oraz wymagania rodziców i opiekunów wychodząc z założenia, że zadaniem szkoły podstawowej, średniej czy wyższej jest przede wszystkim nauczanie przedmiotów objętych i tak już zbyt obszerną podstawą programową, a dopiero w drugiej kolejności działania wychowawcze. Skąd zatem w opisanych powyżej warunkach młody człowiek ma czerpać wiedzę na temat obowiązujących wzorców grzecznościowych, założywszy, że w ogóle byłby tego typu umiejętnościami zainteresowany? Naprzeciw tego rodzaju potrzebie wychodzą przykładowo autorzy poradników dobrego wychowania oraz nowoczesne media. Oprócz tytułów zawierających wskazówki ogólne, przydatne w życiu towarzyskim i zawodowym, są w ofercie wydawniczej podręczniki przeznaczone tylko dla kobiet oraz tylko dla mężczyzn, które kodyfikują obowiązujące normy grzecznościowe z rozróżnieniem ról każdej z płci. Poniżej spróbujemy przyjrzeć się, jak kształtuje się w publikacjach papierowych i dostępnych mediach wizerunek współczesnej damy i dżentelmena.

W poradniku dla nowoczesnych dam wśród rzeczy, o których dobrze wychowana kobieta zawsze powinna pamiętać, na pierwszym miejscu Kamińska-Radomska oraz Prokopowicz wymieniają skromność, dalej umiejętność prowadzenia rozmowy i doboru właściwego stroju. Autorki poradnika podkreślają, że dama nigdy nie jest wulgarna, ani w mowie, ani w stroju, nie powinna również chwalić się pieniędzmi, jeść na ulicy, być wścibska, ani hałaśliwa. Nie powinna ponadto przeszkadzać innym ani ich obmawiać (Kamińska-Radomska, Prokopowicz 2016:221–222). W innym poradniku *savoir vivre'u* dla pań Simpson-Giles zaznacza we wstępie: „Dziś damą jest kobieta, której walory towarzyskie i poczucie pewności siebie płyną ze zdobywanej na każdym kroku wiedzy: od studiów poczynając, na znajomości zdrowych obyczajów kończąc.

(...) Jej prawdziwa wartość przejawia się w okazywanej innym uprzejmości, wielkim szacunku, jakim obdarza siebie i innych, szczerym uznaniu wobec cudzych osiągnięć i troskliwości“ (Simpson-Giles 2011:10).

Swoista tęsknota za dawnym ideałem damy znajduje także swój wyraz w mediach. W czerwcu 2016 roku prywatna stacja telewizyjna rozpoczęła emisję pierwszego sezonu polskiej edycji brytyjskiego programu „Projekt Lady“. Celem zagranicznego formatu jest oduczenie uczestniczek pochodzących z trudnych środowisk złych nawyków w zakresie dobrego wychowania oraz przeobrażenie nieobytych młodych kobiet we współczesne damy. Program budzi emocje i kontrowersje, ale jego oglądalność sprawia, że jest kontynuowany.

Bycie współczesnym dżentelmenem nie zależy w czasach obecnych w głównej mierze od pochodzenia, wykształcenia czy zasobności portfela mężczyzny. Jest to coraz częściej kwestia wyboru określonego stylu życia. Marcjanik, wymieniając aktualne obecnie obowiązki grzecznościowe mężczyzny dżentelmena przypomina, że to on jako pierwszy kieruje do kobiety zwrot powitania, z podaniem ręki czeka jednakże na wyciągniętą dłoń kobiety. Mężczyzna powinien również przepuszczać kobietę w drzwiach, wstać, gdy kobieta podchodzi do niego, by rozpocząć rozmowę, ustąpić kobiecie miejsca, gdyby tylko jedna z osób mogła zajmować pozycję siedzącą. Mężczyzna pomaga kobiecie nosić ciężkie przedmioty, w lokalu pośredniczy między nią a kelnerem w składaniu zamówienia, usługuje kobiecie przy stole, pomaga jej zdjąć lub założyć okrycie wierzchnie (Marcjanik 2009:24).

Swoista moda na bycie członkiem grona dżentelmenów daje się zaobserwować nie tylko w poradnikach o grzeczności. Trend ten uwidacznia się również w sieci internetowej, gdzie jest miejsce dla młodych mężczyzn kultywujących męskie zasady grzeczności. Przykładem niech będzie blog „Czas Gentlemanów“ prowadzony przez Łukasza Kielbana. Autor podejmuje w nim tematykę wartości, wizerunku, czy obowiązujących mężczyznę zasad *savoir vivre*'u. Współczesny dżentelmen to w opinii Kielbana człowiek o dużej wiedzy i szerokich horyzontach, hołdujący ponadczasowym wartościom, dbający o wygląd zewnętrzny i dobre samopoczucie osób, w których towarzystwie się znajduje. Wobec kobiet obowiązuje go szczególny kodeks zachowań, takich jak: bycie dobrym towarzyszem i ciekawym rozmówcą, bycie szarmanckim, elastycznym, czułym, uprzejmym oraz honorowym (Kielban 2017). To również taktowne uznanie równouprawnienia kobiet i umiejętność właściwego wykonywania uprzejmych gestów, których podstawą jest bezinteresowna chęć uczynienia czegoś dobrego dla drugiego człowieka (Kielban 2017).

Grzeczność w opisaney powyżej postaci jest echem tradycyjnej grzeczności mężczyzny rycerza i dżentelmena, opiekuna swojej damy. Zakres jej obowiązywania wydaje się jednakże ograniczać w ostatnich dekadach głównie do stosunków towarzyskich. Obowiązująca obecnie etykieta biznesowa ujednolica bowiem w dużym stopniu w powinnościach grzecznościowych mężczyzn i kobiety, dając pierwszeństwo stanowisku w hierarchii zawodowej. Konsekwencją tej zmiany jest fakt, że wiele zachowań grzecznościowych wobec koleżanek z pracy określanych mianem „rycerskich“ zostaje wyeliminowane z wzajemnych stosunków zawodowych.

3. Wyniki badań ankietowych

W celu uzyskania odpowiedzi na pytanie jak wygląda kwestia postrzegania grzeczności męskiej i kobiecej w środowisku studenckim w roku akademickim 2017/2018 przeprowadziłam badanie ankietowe wśród studentów Politechniki Świętokrzyskiej. Udział w badaniu był dobrowolny. Kwestionariusz ankiety składał się z dziesięciu pytań zamkniętych oraz dwóch pytań otwartych. W badaniu wzięło udział 79 osób, 29 kobiet oraz 49 mężczyzn. Jedna osoba nie oznaczyła w formularzu ankiety swojej płci.

W badaniu ankietowym studenci odnieśli się m.in. do takich zagadnień jak: różnica w grzeczności studentów i studentek ze względu na płeć, wpływ postępującej feminizacji na kierunkach technicznych na przestrzeganie norm obyczajowych w środowisku akademickim, ocena kultury osobistej studentów płci przeciwnej, kwestia podobieństwa zachowań grzecznościowych studentek i studentów w codziennych sytuacjach na uczelni, czy tolerancja wobec używania wulgaryzmów przez studentów i studentki. Badani zostali ponadto zapytani o to, czy umówiliby się na spotkanie ze studentem/studentką, której/którego zachowanie, ich zdaniem, wyraźnie narusza normy obyczajowe oraz czy zdarza im się poczuć zażenowanie z powodu nietaktownego zachowania studenta płci przeciwnej podczas zajęć/wykładów.

W pytaniach otwartych ankietowani zostali poproszeni o podanie przykładów zachowań studentów płci przeciwnej, które przeszkadzają im najbardziej oraz o podanie propozycji zmian w zachowaniach grzecznościowych, które ich zdaniem byłyby mile widziane u studentów płci przeciwnej. W centrum zainteresowania niniejszego artykułu znajdują się odpowiedzi na pytania otwarte.

Reakcja w postaci swobodnych wypowiedzi studentów dotyczących pierwszego pytania, które brzmiało: „Jakie zachowania studentów płci przeciwnej przeszkadzają Panu/i najbardziej?“ pozwoliła wyłonić następujące trzy pierwsze miejsca.

Najczęściej, bo aż 33 razy napisano *wulgarne słownictwo, przeklinanie, używanie wulgaryzmów*. 14 razy pojawiły się wypowiedzi typu *brak kultury osobistej, niekulturalne zachowanie, wulgarność, wulgaryzm*. 10 wypowiedzi związanych było z przeszkadzaniem w zajęciach i wykładach poprzez: *rozmowy na wykładach, przez co nie można się skupić, głośne rozmowy na wykładach, rozmawianie podczas wykładów, rozmowy na zajęciach, notoryczne rozmawianie na tematy niezwiązane z tematem zajęć*. Ten ostatni problem wiązany był często z kwestią niewłaściwego stosunku studentów płci przeciwnej do wykładowcy: *niejednokrotne niekulturalne zachowanie się wobec wykładowcy, brak szacunku dla prowadzących, głupie odzywki na wykładach, stosunek do wykładowcy*.

W kwestii grzeczności językowej w zakresie prowadzenia rozmowy często pojawiały się ponadto wypowiedzi typu: *wtrącanie się w rozmowę, niekulturalne odpowiedzi, wulgarne żarty, przerywanie podczas rozmowy, przerywanie rozmów, brak zwrotów grzeczności-*

wych, komentarze, wypowiedzi innych studentów, wypowiadanie się na temat, o którym nie ma się zielonego pojęcia, niestosowne żarty, żarty nie na miejscu, sprosne żarty, ale także obgadywanie kogoś i plotkowanie.

Mniej dojmujący był brak punktualności, tylko kilka razy napisano *niepunktualność, brak punktualności lub spóźnianie*. Podobny wynik osiągnęło *palenie papierosów (palenie papierosów i innych używek, palenie papierosów w WC, palenie papierosów w toalecie)*.

Odnosnie do zachowań grzecznościowych względem płci przeciwnej wymieniano następujące problemy: *nietaktowne zachowanie w stosunku do kobiet, wyśmiewanie się z płci przeciwnej, przywoływanie zdarzeń, które potwierdzają stereotypy dotyczące kobiet (np. bycie materialistką), traktowanie kobiet jako obiekt seksualny, popisywanie się w gronie kolegów, domaganie się specjalnych praw ze względu na płeć, trzymanie rąk w kieszeniach podczas rozmowy, instagramy, szminki, rozmowy o głupotach, brak równouprawnienia, nie wszyscy puszczają kobiety przodem w drzwiach*. Humorystycznym przykładem była w tej kategorii z pewnością wypowiedź: *obojętność na zaloty*.

Inne, najczęściej pojedyncze lub pojawiające się najwyżej dwu- lub trzykrotnie zarzuty wobec płci przeciwnej na uczelni to: *„morderczy“ wyraz twarzy, brak uśmiechu, poczucie wyższości, brak empatii, niedbały ubiór, plucie na ulicę, chodnik, chwalenie się ilością wypitego alkoholu, telefony, instagramy, zdjęcia, nie dają notatek, chamstwo, egocentryzm, brak szacunku do drugiej osoby, „olewczę“ podejście do studiów (ściągę, kupowanie prac, bezczelne prośby daj projekt), brak pomocy, nadmierny alkohol, spożywanie alkoholu na uczelni, wulgarny ubiór, zaśmiecanie uczelni, brak grzeczności, ubranie, obojętność, wściekłość, brak humoru, nałogi*.

Drugim pytaniem otwartym było: *„Jakie zmiany w zachowaniu byłyby Pana/i zdaniem mile widziane u studentów płci przeciwnej?”* Wpisanych odpowiedzi było w tym przypadku mniej niż na pierwsze pytanie o charakterze otwartym.

Na pierwszych miejscach, z najczęstszymi wynikami, pojawiły się 3 propozycje zmian. Pierwsza (18 wpisów) ma charakter ogólny: *więcej uprzejmego zachowania, większa uprzejmość, kultura, bardziej kulturalne zachowanie, uprzejmość, większa kultura osobista, wyższa kultura osobista*. Do tych wypowiedzi pasują również wpisy, takie jak: *życzliwość i szacunek czy większe poszanowanie dla drugiej osoby*.

Druga propozycja (14 wypowiedzi) dotyczy sposobu prowadzenia rozmowy przez studentów płci przeciwnej. Ankietowani życzyliby sobie w przyszłości wprowadzenia takich strategii grzecznościowych w tym zakresie, jak: *miłe zwroty, komplementy, kulturalne wypowiedzi na wykładach, branie udziału w dyskusjach, bycie lepszym rozmówcą, używanie zwrotów grzecznościowych, nie przerywać drugiej osobie, poprawne wyrażanie się, uprzejme i miłe zwracanie się wobec innych, proste zwroty grzecznościowe, rozbudowane słownictwo, dostosowanie żartów do sytuacji*.

Trzecia sugestia (11 wpisów) także oscylowała wokół kultury wypowiedzi i dotyczyła *używania lepszego słownictwa, używanie bardziej stosownego słownictwa, nieużywanie wulgaryzmów, mniej przeklinania, ładniejsze słownictwo, nie przeklinać, jeśli to niepotrzebne podczas rozmowy, lepsze słownictwo, brak wulgaryzmów, niestosowanie wulgaryzmów, kultura słowa, zaprzestanie używania wulgaryzmów.*

Odnośnie do kultury zachowania na uczelni pojawiły się następujące propozycje zmian: *szanowanie prowadzącego zajęcia przez brak rozmów lub ograniczenie ich, większa pomoc, lepsze nawiązywanie kontaktów, więcej empatii, punktualność, były bardziej koleżeńskie, poświęcanie się na rzecz grupy, pomoc osobom słabszym, pomoc innym, ubiór stosowny do uczelni, nie pluć, niepalenie papierosów.* Tu także przynależą zalecenia: *przyjazne usposobienie wobec obcych, tolerancja oraz więcej otwartości.* Najbardziej rozbudowana wypowiedź w tej kategorii brzmiała: *jeśli ktoś chce studiować by mieć papierek lepiej niech nie zaczyna. Mogliby słuchać częściej, bo potem żal, że nie wiedzą.*

Oczekiwania na przyszłość w relacji kobieta-mężczyzna na uczelni formułowane były następująco: *więcej uśmiechu, traktowanie siebie i płci przeciwnej na równi, podnoszenie się z krzesła przy rozpoczynaniu rozmowy z rozmówcą stojącym, przepuszczanie w drzwiach kobiet, dobry humor, ustępowanie miejsca i pomoc w noszeniu rzeczy.* Jako swego rodzaju kurioza należy potraktować wpisy: *obiadek za free, obiad, kolacja, podwieczorek czy pieniądze.*

4. Wnioski

Na podstawie wyników ankietowych, których pilotażowy charakter nie pozwala na uogólnienia, można spróbować wysnuć następujące wnioski:

Po pierwsze w świadomości przynajmniej pewnej części badanych studentów nadal obecne są tradycyjnie polskie oczekiwania i wzorce grzecznościowe z uwzględnieniem podziału na płeć. Widoczne są one przykładowo w wypowiedziach dotyczących oczekiwania pomocy i „opieki“ oraz szczególnych względów grzecznościowych należnych kobiecie.

Po drugie rzeczywistość uczelniana, w opinii ankietowanych studentów i studentek, odbiega znacznie od tych oczekiwań. W świetle cytowanych powyżej wypowiedzi studentów widać jest jednakże, oprócz frustracji spowodowanej naruszeniem norm grzecznościowych przez koleżanki i kolegów, również werbalizowaną potrzebę przełamania niewłaściwych nawyków. Większość propozycji poprawy sytuacji to tak naprawdę sugestie powrotu do tradycyjnych zasad grzeczności uwzględniających również różnice płciowe.

W badaniu widoczny jest ponadto także inny trend grzecznościowy, którego wyrazem jest jak się wydaje zaobserwowany przez młode pokolenie studentów nowy, bardziej biznesowy model dobrych manier, realizowany na uczelni w podobny sposób przez

reprezentantów obu płci. Otwartym pozostaje pytanie, jakie rozwiązania w zakresie kształtowania się współczesnych norm grzecznościowych w relacjach damsko-męskich w środowiskach akademickich przyniosą kolejne lata.

Wykaz literatury

- KAMIŃSKA-RADOMSKA, Irena und Agnieszka PROKOPOWICZ. *Jak zostać damą?* Warszawa: Dream Books, 2016. Print.
- KIELBAN, Łukasz. *10 cech, którymi mężczyzna zaimponuje swojej damie*. 23.8.2017. <https://czasgentlemanow.pl/category/damsko-meskie/>. 4.12.2018.
- KIELBAN, Łukasz. *Czy gentelman musi służyć kobietom?* 22.10.2017. <https://czasgentlemanow.pl/category/damsko-meskie/>. 4.12.2018.
- MARCJANIK, Małgorzata. *Mówimy uprzejmie. Poradnik językowego savoir vivre'u*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN SA, 2009. Print.
- SIMPSON-GILE, Candace. *Być damą savoir vivre nowoczesnej kobiety*. Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax, 2011. Print.